

ŞEYH GÂLİB'İN MEVLÂNÂ'YA YAZDIĞI DÖRT MEDHİYE*

Doç.Dr.H.Dilek BATİSLAM

Uluslar Arası Kıbrıs Üniversitesi

Fen-Edebiyat Fakültesi

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi, Lefkoşe / KKTC

ÖZET

Şeyh Gâlib XVIII. yüzyıl Divan şiirinin ve Mevlevî şairlerin en ünlülerindedir. Mevlevî tarikatına bağlı olması nedeniyle Gâlib'in şiirlerinde derin bir Mevlânâ sevgisi olduğu görülür. Gâlib en önemli eserleri olan Hüsn ü Aşk mesnevisinde ve Divanında da sıklıkla Mevlânâ'ya ve Mesnevîsine duyduğu hayranlığı çeşitli vesilelerle dile getirir. Eserlerinde sadece Mevlânâ ve Mesnevî'ye değil Mevlevî tarikatına ilişkin çeşitli unsurlara da geniş yer verir.

Bu makalede Şeyh Gâlib'in Divanı'nda yer alan Mevlânâ'ya yazılmış dört medhiyeyi biçim, içerik, dil ve anlatım özellikleri bakımından değerlendireceğiz.

Anahtar Kelimeler: Şeyh Gâlib, Mevlânâ, Mevlevîlik, Medhiye.

FOUR EULOGIES WRITTEN BY ŞEYH GÂLİP TO THE HONOUR OF MEVLÂNÂ

ABSTRACT

Şeyh Gâlib is both one of the most famous Mevlevî poets and eighteenth century Divan poets. Since Gâlib devoted to the Mevlevî Sect, his poems include deep love to Mevlânâ. In his works, Hüsn ü Aşk and Divan that are his most important works he occasionally expresses his admiration to Mevlânâ and his Mesnevî. In his works, he not only mentions about Mevlânâ and Mesnevî, but he also speaks about the elements dealing with Mevlevî Sect widely.

In this article, we evaluate Şeyh Gâlib's four eulogies written to the honour of Mevlânâ in terms of form, content, discourse and narration.

Key words: Şeyh Gâlib, Mevlânâ, Mevlevîizm (whirling dervishes), eulogy.

Mevlevî şairlerin ve Divan edebiyatının zirvelerinden biri olan XVIII. yüzyıl divan şairi Şeyh Gâlib İstanbulludur. Mevlevî bir ailenin çocuğudur. Özel hocalardan ders almış ve babası tarafından yetiştirilmiştir. Kendi ifadesine göre küçük yaşta Mevlânâ'nın himmetiyle şiir söylemeye başlamıştır. Mevlevîhâne'de Mevlevî

---

* 3-8 Eylül 2007 tarihlerinde Romanya'nın Köstence şehrinde düzenlenen ve Dünya Mevlânâ yılına adanan "Sarı Saltuk Baba'dan Miskin Baba'ya II. Uluslar Arası Romanya'da Türk Kültürü'nün İzleri Sempozyumu"nda sunulan bildirinin makale haline getirilmiş şeklidir.

büyüklerinin sohbetlerinde bulunmuş, Mevlânâ'nın Divân-ı Kebîr'i ve Mesnevîsiyle meşgul olmuş, Mesnevî şerhlerini ve diğer tasavvufî ilgili kitapları okuyup incelemiştir. Mesnevî'yi, Kur'ân-ı ma'nevî ve bürhân-ı Mevlevî olarak kabul etmiş elinden düşürmemiştir. Hüsn ü Aşk yazmalarındaki kayıtlardan anlaşıldığına göre 27 yaşındayken Mesnevî'yi 11. kez hatmetmiştir (Ayan 1991: 530-531).

Mevlânâ'ya ve Mevlevîliğe olan ilgisi nedeniyle kendisinden önce Abdülmecîd Sivasî, Cevrî ve İlmî Dede'nin şerh ettiği Yûsuf Sîneçâk'ın Mesnevî'den bir anlam bütünlüğü içinde seçilen 366 beyitlik "Cezîre-i Mesnevî"sini şerh etmiştir. Arapça bir eser olan Köseç Ahmed Dede'nin Es-sohbetü's-Sâfiyye'sine aynı dilde "Er-Risâletü'l-Behiyye fi Tarîkati'l-Mevleviyye" adıyla "tâlikât" yazmıştır. Gâlib bu Arapça şerhinde Mevlevîlik hakkında değerli bilgiler vermiştir. Mevlevî şairler tezkiresi hazırlığı yapıp bazı şairlerin hal tercümesini de kısaca yazan şair, şiir örnekleri de seçmiş fakat bu müsveddeyi, tamamlamak üzere Esrâr Dede'ye vermiştir. Esrâr Dede Tezkîresi olarak bilinen bu eserde Gâlib'in payı büyüktür (Ayan 1991: 530-531; Alparslan 1988: 27-39).

Yenikapı Mevlevîhânesi şeyhi Abdülbâkî Dede'ye intisab eden Gâlib, Konya'ya gelip Mevlânâ Dergâhı'nda çileye soyunmuştur. Zayıf bir bünyeye sahip olması nedeniyle babası Gâlib'in çilesini İstanbul'da tamamlamasını sağlamak için izin isteyip Yenikapı Mevlevîhânesi'nde çilesini doldurmasını sağlamıştır (Ayan 1991: 530). Gâlib, çilesini Yenikapı Mevlevîhânesi'nde tamamladıktan sonra Galata Mevlevîhânesi'ne şeyh olmuştur. Gâlib'in şeyhlik dönemi Mevlevîliğin çok itibar gördüğü zamanlara rastlar. Onun şeyh olduğu dönemde Mevlevî muhibbi padişah III. Selim de Mevlevî dergâhındaki sohbetleri takip edenler arasındadır. 1799'da vefat eden Şeyh Gâlib'in kabri Galata Mevlevîhânesi'nin avlusundaki türbededir (Horata 1999: 52-53).

Şüphesiz Gâlib'in en önemli eseri Hüsn ü Aşk'tır. Gâlib bu eserinin ilhamını Mevlânâ'nın Mesnevîsi'nden almıştır. Şeyh Gâlib'in 1783'te 26 yaşındayken yazdığı mesnevisi tevhîd, na't ve mi'râciyye ile başlar. Tasvuvî, alegorik bir mesnevi olan Hüsn ü Aşk Divan edebiyatının son başarılı mesnevisi olarak kabul edilir (Kalkışım 1994: 26-29; Doğan: 2002).

Mevlânâ'ya, Mevlevî şair ve âlimlere son derece bağlı olan Şeyh Gâlib eserlerinde özellikle de Dîvân'ı ile Hüsn ü Aşk'ında yeri geldikçe bunları anmış, övgülerini yapmıştır. Hüsn ü Aşk'ta ve Divânı'nda Şeyh Gâlib tasavvufa ve özellikle de Mevlânâ ve Mevlevîlikle ilgili unsurlara sıklıkla yer vermiştir. Şair, Divanı'nda başta Mevlânâ olmak üzere diğer Mevlevî büyüklerini anmış Mevlevîliğe özgü terimleri de kullanmıştır. Hüsn ü Aşk'ta "Mi'râciyye" den sonra Mevlânâ'ya yazdığı medhiyye gelir. Şeyh Gâlib Divanı'nda yer alan şiirlerden 3 kasîde, 1 terci' bend, 1 tahmis, 2 mesnevî ve 3 rubâî Mevlânâ için yazılmıştır (Kalkışım 1994: 37-38). Şair, birkaç gazel-i müzeyyelinde de Mevlânâ'yı övmüştür. Makalemizde Şeyh Gâlib Divanı'nda bulunan, şairin Mevlânâ'ya yazdığı dört medhiyeyi biçim, içerik dil ve anlatım açısından değerlendireceğiz.

Şeyh Gâlib'in içtenlikle bağlı olduğu ve çok sevdiği Mevlânâ, yaşadığı çağı aşarak mesajını günümüz insanına kadar ulaştırabilen her kesimden insanın tanıdığı çok değerli bir mutasavvıftır. Mevlânâ'nın yaşadığı dönemde Anadolu'nun içinde

bulunduğu tasavvufî ortamın da onun düşüncelerinin oluşmasında etkisi olmuştur. XIII. yüzyıl Anadolu coğrafyasının ortaya çıkardığı önemli mutasavvıflardan olan Mevlânâ aynı zamanda Türk sûfilîğinin de temellerini atmıştır[†].

Mevlânâ, gerek tasavvuf anlayışı, gerekse en olgun döneminde ortaya koyduğu Mesnevî'siyle Türk edebiyatında önemli bir yere sahiptir. Devrinin kültür ve edebiyat dili olan Farsçayla söylenmiş Mesnevî'nin 15. yüzyıldan günümüze kadar Türkçeye, kısmen veya tamamen bir çok kez çeviri ve şerhleri yapılmıştır. Şöhreti sınırları aşan Mesnevî çok sayıda Batı diline de çevrilmiştir. Eski edebiyatımızda bu kadar ilgi gören başka bir fikrî ve edebî eser yoktur demek yanlış olmaz (Horata 2006: C.I, 551-552).

Mevlevîlik, Mevlânâ'nın ölümünden sonra oğlu Sultan Veled tarafından tarikat hâline getirilmiş ilk Mevlevîhâneler ise Ulu Arif Çelebi'nin gayretleriyle beylikler döneminde ortaya çıkmıştır. Osmanlılar içinde ilk Mevlevîhâne, II. Murat döneminde açılmış ve Mevlevîlik, XVI. yüzyılda Osmanlı devlet adamlarından gördüğü yakın ilgiyle büyük bir güç haline gelmiştir. Özellikle II. Bayezid devrinden itibaren Mevlevîler Osmanlı sultanlarından ve diğer devlet adamlarından destek almaya başlamışlardır. Padişahın sûfilîğe eğilimli karakteri Mevlânâ'ya büyük bir saygı duymasına, Konya'daki türbede tamirat ve değişiklikler yaptırmasına neden olmuştur (Ocak 2002: 157). Osmanlıların genişlediği her yere ulaşma imkanı bulan, Belgrat'tan Tebriz'e, Mekke'den Kahire'ye kadar 10 âsitâne 76 zâviye ile imparatorluk coğrafyasını, Balkanları, (Turan 2005) kucaklayan Mevlevîhâneler, sadece mistik birer kuruluş olarak kalmamış, Osmanlı'nın önemli şair, musîkîşinâs, hattât ve nakkâşlarını yetiştiren seçkin ve zarif insanların barındığı yüksek düzeyde ilim, kültür ve sanat merkezleri haline gelmişlerdir Edebiyatın yanında musîkî ve semâya verdiği önem sebebiyle Mevlevîlik Klasik Türk Musîkî'si'ni besleyen kaynakların da başında gelir (Horata 2006: C.I, 551-552). Mevlânâ ve Mevlevîlik, yukarıda da belirtildiği gibi tasavvufa, edebiyata ve kültür hayatına etkilerinin yanı sıra Anadolu'nun Türkleşmesinde de önemli bir rol oynamıştır (Çelebioğlu 1990: 223-248).

Mevlânâ'nın şairliği nedeniyle, şiirin Mevlevîliğin "sünneti" olarak kabul edilmesi, bu tarikattaki Mesnevî okuma ve okutma geleneği, Mevlevîhâneleri Divan edebiyatını besleyen önemli kaynaklardan biri hâline getirmiştir. Tezkirelere göre, Mevlevî olan Divan şairlerinin sayısı 300'ü bulmaktadır. Bu, Mevlevîliği %68 gibi büyük bir oranla Divan şairlerinin rağbet ettikleri tarikatların ilk sırasına yerleştirmiştir. Diğer tarikatların oranının %10'ların altında kalması Mevlevîliğin Divan edebiyatındaki ayrıcalıklı konumunu açıkça göstermektedir (Horata 1999: 46; Horata 2006: C.I, 551-552).

Mevlevî olsun olmasın edebiyatımızda Mevlânâ'dan söz etmeyen şair yok gibidir. Mevlânâ ve Mevlevîliğe edebî eserlerde sıklıkla yer verilmesi nedeniyle Mevlevîliğin âdâb, erkân, an'ane ve terim özelliklerinin söz konusu edildiği şiirler ve edebî eserler Divan edebiyatı içinde dikkati çekecek kadar çoktur. Mevlevî şairlerin çoğunun Divan şiiri nazım şekilleriyle şiir yazan şairler olması bu durumun ortaya

---

[†] Mevlânâ ve Mevlevîlikle ilgili çalışmalar konusunda daha ayrıntılı bilgi için www.semazen.net, Akademik (13.06.2007) adresine bakılabilir.

çıkmasında etkili olmuştur. Mevlevî şairlerin yazdığı bazı şiirlerde şerh edilip açıklanmadıkça anlaşılamayacak kadar Mevlevîliğe özgü özelliklerin bulunduğu görülür. Ayrıca bu şairlerin şiirlerinde derin bir Mevlânâ, Şems-i Tebrizî sevgisi ve bağlılığı vardır. Mesnevî'ye, Mevlânâ'nın ailesine duyulan saygı ve sevgi her fırsatta dile getirilir. Çeşitli vesilelerle Mevlânâ'nın kerametlerine ve hayatının menkıbevi yönlerine değinilir, bunlara telmih ve atıflarda bulunulur. Sıralanan bu özellikler Mevlevî şairlerin şiirlerinde görülen ortak özelliklerdir (Gölpınarlı 1983: 449 ; Ayan 1992: 459).

Divan şairleri bir mutasavvıf olan Mevlânâ'yı genellikle tasavvufî kabuller çerçevesinde değerlendirmiş, onu, insanları gönül yoluyla Hakk'a ulaştırmaya çalışan tasavvuf erlerinin en büyüğü ve mana ülkesinin (hakikat aleminin) padişahı olarak görmüşlerdir. Tarikat mensubu şairlerin eserlerinde de kendi mürşidleri için benzer ifadelerle rastlanmakla birlikte, Mevlevî olsun olmasın her kesimden insanın Mevlânâ sevgisinde buluşması, Mevlânâ'nın farkını ortaya koymaktadır. Şairler Mevlânâ ile mesneviyi birbirlerinden ayırmamış, her fırsatta Mesnevî üzerinde durarak onun önemini belirtmişlerdir. Mesnevî'yi dinin gerçeklerini ifade eden, âyet ve hadislerin bilinmeyen yönlerini açıklayan ilahî sırlar hazinesi olarak tasvir etmişlerdir (Horata 1999: 54). Diğer Mevlevî Divan şairleri gibi şiirlerinde Mevlânâ ve Mesnevî'nin övgüsünü yapan Şeyh Gâlib'in Divanı'nda bulunan Mevlânâ'ya yazılmış dört medhiye ve özellikleri şunlardır:

I. Medhiye: “ Der Vâsî-î Şerîf-i Cenâb-ı Hazret-i Mevlânâ Kuddise Sırruhu'l-Alî” başlıklı olup “Hazret-i Mevlânâdır” rediflidir. 18 beyittir. Feilâtun/ Feilâtun/ Feilâtun/ Feilün vezniyle yazılmıştır (Kalkışım 1994: 54-55). Şiirin ilk 12 beytinde şair, Mevlânâ'yı 13. ve 14. beyitlerde ise Mesnevî'yi över. Son dört beytin üçünde de Mevlânâ'nın özelliklerinden söz eden Gâlib, Mevlânâ'dan yardım alma umudunu dile getirerek şiiri bitirir.

Mazhar-ı ‘aşk-ı Hudâ Hazret-i Mevlânâdır

Menba‘-ı sıdk u safâ Hazret-i Mevlânâdır

.....

Vâris-i ekmel-i Sultân-ı Rusûl şâh-ı kerem

Hâtem-i tavr-ı sehâ Hazret-i Mevlânâdır

.....

Ağniyâ vü fukarâ bende-i dergâhdır

Şâh-ı dervîş-edâ Hazret-i Mevlânâdır

.....

Hâk-i pâyından alır kuhl u cilâ ehl-i nazar

Âleme nûr u ziyâ Hazret-i Mevlânâdır

Âsitânından erer cânlara te'sîr-i hayât

Haste-i aşka şifâ Hazret-i Mevlânâdır (Kalkışım 1994: 54) beyitlerinde Gâlib Mevlânâ'yı, İlahî aşkın ortaya çıkma nedeni; saflık, mutluluk ve doğruluk kaynağı; cömertlik padişahı; cömertliğin simgesi Hâtem kadar cömert; peygamberler sultanının olgun varisi; zengin ve yoksulun dergâhının kölesi olduğu; derviş edalı padişah; bakış ehlinin ayağının tozunu sürme yaptığı; dünyayı aydınlatan, nurlandıran, dergâhında canların hayat bulduğu; aşk hastalarına şifâ veren yüce bir ermiş kabul ederek över. Onun pek çok üstün niteliğe sahip olduğunu vurgular.

Mesnevîdir nefes-i pür-meded-i Rûhu'llah

Dil-i bîmâra devâ Hazret-i Mevlânâdır

Her iki mısra'nın mâ-hasalıdır dü cihân

Kâm-bahş-ı dü serâ Hazret-i Mevlânâdır (Kalkışım 1994: 54-55) beyitlerinde de Mesnevî'nin Allah'ın ruhunun yardım dolu nefesi, hasta gönüllerin şifası, her iki mısrasının iki dünyanın sonucu, iki dünyada mutluluk başışlayıcı olduğunu söyler. Mesnevî'yi insanlara İlahî hakikatleri açıklayan, ebedî hayatın kapısını açan önemli bir eser olarak tasvir eder.

Kıbrıslı Mevlevî şair Kaytaz-zâde Mehmet Nâzım Efendi'nin de Şeyh Gâlib'in bu şiirine biçim ve içerik açısından çok benzeyen aynı redifle yazılmış yine Mevlânâ'nın övgüsünün yapıldığı "Der-Vasf-ı Cenâb-ı Mevlânâ" başlıklı bir şiiri vardır (Fedai-Azgın 1993:10).

Nâyına şu'le-i enfâsına tut gûş-ı kabûl

Tûr u Mûsâ vü asâ Hazret-i Mevlânâdır (Kalkışım 1994: 55) beytinde de şair, neye, Mevlânâ'nın nefesinin alevine, yakıcılığına dikkat çeker. Mevlânâ'nın ve neyin Musâ, Tûr ve asâ gibi mucizevî özelliklere sahip olduklarını telmih aracılığıyla anlatır.

II. Medhiye: "Der-vasf-ı Cenâb-ı Şerîf-i Hazret-i Pîr-i Dest-gîr Kaddese'llâhu Sırrahu'l-Azîz", başlıklı olup 9 beyittir. Redif kelimesi "Mevlânâ" dır. Mefâilün/ Feilâtün/ Mefâilün/ Feilün vezniyle yazılmıştır (Kalkışım 1994: 55-56). Bu şiirinin:

Görünse her ne taraftan cemâl-i Mevlânâ

Gelür zebânlara ism-i celâl-i Mevlânâ

Celâl-i dîn olur Allâh hakkı celle celâl

Göründi kudret-i Mevlâ misâl-i Mevlânâ (Kalkışım 1994: 55) beyitlerinde Gâlib, Mevlânâ'nın özelliklerini Allah'ın Cemâl ve Celâl sıfatları ile çeşitli çağrışımlar yaptırarak dile getirir (Ayan 1991: 533; Horata 1999: 51-52).

Hulûl ü vahdet ü mahv u fenâ bekâ sanma

Visâlden ötedir ittisâl-i Mevlânâ

Hezâr bendesi var da'vi-i Ene'l-Hakda

Sened elindeki ba'zı makâl-i Mevlânâ (Kalkışım 1994: 55) beyitlerinde de Mevlânâ'ya kavuşmanın sıradan bir vuslat olmadığı, vuslatı aşdığı, insanı bir başka boyuta taşıdığı belirtilir. "Enel Hak" davasının bin yolcusunun elindeki senedin (dayanaklarının) Mevlânâ'nın sözleri olduğu vurgulanır. Gâlib'in Mevlânâ ile ilgili medhiyelerinde önemli bir yer tutan "vahdet-i vücud" düşüncesinin etkisi bu şiirde de görülür (Horata 1999: 52).

Hezâr secde avâlim semâ'ına hayrân

Ne devr mazharıdır vecd ü hâl-i Mevlânâ

.....

Semâ' edip giremez çarha âfitâb dahı

Sehergeh eylemese rûy-mâl-i Mevlânâ (Kalkışım 1994: 55) beyitlerinde de Gâlib Mevlevîlikte özel bir yeri olan "semâ"nın özelliklerine, "semâ"ya duyulan hayranlığa dikkat çeker. Güneşin de semâ eden Mevlevî dervişleri gibi dünyayı dolaşabilmek için sabah vakti Mevlânâ'ya yüz sürdüğünü söyler.

III. Medhiye: "Medhiyye-i Şerîf-i Diğer ü Niyâz-nâme Berây-ı Cenâb-ı Pîr 'Ârif-i Rûm Kuddise Sırruhû" başlıklı olup 7 beyittir. Redifi "Yâ Hazret-i Monlâ-yı Rûm" dur. Vezni Müstef'ilün/ Müstef'ilün/ Müstef'ilün/ Müstef'ilün'dür (Kalkışım 1994: 56). Başlığından da anlaşıldığı gibi dua içerikli olan bu şiirde şair, Mevlânâ'dan kendisini nefsin elinden kurtarması için yardım diler. Şiirin başlığında yer alan "niyâz" ifadesi "bazı tarikatlardaki küçüğün büyüğe karşı selâm, saygı ve duası" anlamındadır.

Mevlevîlikte niyâzın farklı anlamları bulunur. Niyâz mukabelesinde bazen şeyh, yahut canlardan, muhiblerden, mukabeleyi seyreden ve tarikat usulünü bilen ziyaretçilerden biri, canlara niyâz, yâni bir miktar para gönderir. Niyâz sayısı dokuz ve dokuza bölünmesi mümkün, dokuzun katları olan on sekiz, yirmi yedi vb. gibi bir sayı olabilir. Bu sayılar dikkate alınarak güce ve zamanın ihtiyacına göre belirlenen para semâzen başına verilir. Son selâm bitmeden mutrıba götürülür, kudümzen başının kudümü üstüne bırakılır. Bunun üzerine mukabelede son peşrev çalınmaz, neyzen başı, kısa bir segah taksimi yapar ve "niyâz mukabelesi" başlar. Hüseyinî âyini okunduğu zaman da şeyh, mutrıba bir miktar para yollar ve niyâz mukabelesi yapılır. Bu mukabelede niyâz âyini denen âyin okunur. Niyâz mukabelesi, yürük bir semaî çalınarak kısa bir taksimle biter. Mevlevî âyinlerinin başlıca formlarını naat, taksim, Mevlevî âyini, peşrev, son peşrev, son yürük semaî ve niyâz ilahisi oluştur(www.semazen.net-Sema ve Mukabele- 18.7.2007).

Niyâza baş kesmek de denir. Mukabeleden başka zamanlarda bir Mevlevî, diğer bir Mevlevî ile ayakta buluşunca her ikisi de birbirlerine niyâz ederler. Niyâz eden, şehadet parmağını, diğer parmaklarına oranla düz tutup sağ elini dudağına götürür ve şehadet parmağını sükût işareti yapar gibi dudaklarının üstüne biraz meyilli olarak koyup hafifçe öper ve derhal yine parmaklar biraz açık olarak elini kalbinin üstüne koyup başını eğer. Karşıdaki de aynı tarzda sağ eliyle aynı hareketi yapar ve baş keserek niyâz etmiş olur. Parmağı ağza götürmek, sırrı fâş etmemeğe ve sükûta, baş kesmek de

insanı takdise alâmettir. Dergâha, şeyhe, dedeye ve canlara verilen hediyeye de niyâz denir. Niyâz, aynı zamanda nezirle aynı anlamda kullanılan genel bir terimdir (www.semazen.net-Mevlevî Terimleri- 18.7.2007; Erdoğan 2005).

Düşdüm yine kaldır beni yâ Hazret-i Monlâ-yı Rûm
Bakmaz deyü bildim seni yâ Hazret-i Monlâ-yı Rûm

İhsânına magrûr olup cürm eyledim ma'zûr olup
Geldim sana mecbûr olup yâ Hazret-i Monlâ-yı Rûm

.....
Sen Gâlibin Mevlâsısın ser-mâye-i ihyâsısın

Lutf u kerem deryâsısın yâ Hazret-i Monlâ-yı Rûm (Kalkışım 1994: 56) beyitlerinde de Gâlib Mevlânâ'ya kendisini kurtarması için içtenlikle yakarır. Bu şiirdeki ahenk hemen kulaklara yerleşmektedir. Şiir Mevlevî semâ âyinlerinde kolayca söylenebilecek niteliğe ve akıcılığa sahiptir. Şeyh Gâlib, eğitilmiş kişilerin anlayabileceği bir üslupla övdüğü Mevlânâ'ya, dergâha yeni giren dervişlerin kolaylıkla söyleyebileceği ve anlayabileceği bir dille de şiirler yazarak, hem kendi içi dünyasını yansıtmakta hem de rehber edindiği Mevlânâ'ya yalvarmaktadır (Ayan 1991: 534; Horata 1999: 52). Bu şiirin Divan dışında dizelerinin yapısı değiştirilerek, ilahî formunda düzenlenmiş başka şekli de vardır:

Düşdüm yine kaldır beni
Yâ Hazret-i Monlâ-yı Rûm
Bakmaz deyü bildim seni
Yâ Hazret-i Monlâ-yı Rûm

İhsânına mağrûr olup
Cürm eyledim ma'zûr olup
Geldim sana mecbûr olup
Yâ Hazret-i Monlâ-yı Rûm (Ayan 1991: 534)

18. yüzyıl Divan şairlerinden, hayatının bir bölümünü Balkanlarda geçirmiş, Romanya'da bulunmuş, Mevlevî şair Tokatlı Ebûbekir Kânî Efendi'nin şiirleri arasında da Mevlânâ'ya yazılmış "Der-niyâz u istimdâd Ez-cenâb-ı Mevlânâ Kuddise Sırruhu" başlıklı bir "niyâz-nâme" vardır. Bu niyâz şiiri:

Dervîşine sâhip çık yâ Hazret-i Mevlânâ

İster yap ister yık yâ Hazret-i Mevlânâ (Külliyât vk. 9a-b) dizeleriyle başlar ve 7 beyittir. Gâlib'in şiiriyle Kânî'nin şiiri arasında redif kelimesi, beyit sayısı ve içerik

bakımından bazı benzerlikler bulunmaktadır. Bu benzerlikler her iki şairin Mevlevî olması ve Mevlevîlikteki niyâz şiirlerinin belli özelliklere sahip olmasıyla açıklanabilir.

IV. Medhiye: “Der-Medh-i Hazret-i Pîr Kaddese’llâhu Sırrehû” başlıklı olup 6 beyittir. Feilâtün/ Feilâtün/ Feilün vezniyle yazılmıştır. Şiirin redif kelimesi “Mevlânâdır” (Kalkışım 1994: 56-57).

Aşk kim sûret-i Mevlânâdır

Ma’nî-i hilkat-i Mevlânâdır (Kalkışım 1994: 56) beytinde Gâlib aşkı, Mevlânâ’nın sureti, onun yaratılmasındaki mana olarak görür. Mutasavvıflara göre, bütün oluşların gerçek sebebi aşktır. Aşk Hakk’ın sırrı, tecellinin de sembolüdür (Horata 1999: 52).

Bâ’is-i rif’atı dervîşânın

Şeref-i hizmet-i Mevlânâdır (Kalkışım 1994: 56) beytinde de dervişlerin yücelme sebebi Mevlânâ’ya hizmet etme şerefine ulaşmaları olarak gösterilir.

İftihâr eylese Gâlib ne aceb

Bende-i Hazret-i Mevlânâdır (Kalkışım 1994: 57) beytiyle şiirine son veren Gâlib Hazret-i Mevlânâ’ya bağlı olmakla övünmesinin garip karşılanmaması gerektiğine dikkat çeker.

Nazım şekilleri dil ve anlatım açısından değerlendirildiğinde Gâlib’in Mevlânâ medhiyelerinde 18, 9, 7, 6 beyitten oluşan kaside ve gazel nazım şekilleriyle yazılmış izlenimi veren medhiyelerinde biçimsel olarak bu nazım şekillerinin özellikleri görülmekle birlikte içerik açısından söz konusu nazım şekillerinin özelliklerini tam olarak yansıttıkları söylenemez. İçerikteki bu farklılığın sebebi ise şairin bu şiirleri övgü amacıyla yazmış olmasıyla açıklanabilir.

Şiirlerde kullanılan dilin ağır olduğu dikkati çeker. Özellikle ilk iki medhiyede şair, 3-4 kelimededen oluşmuş uzun Farsça tamlamaları çok sık kullanmıştır. Tamlamalar dışında da Arapça ve Farsça kelimelerin fazla olduğu görülür. Ayrıca övgüde mübalağaya gidilmiştir. Divan şairlerinin övgü amacıyla yazdığı kasidelerde görülen özellikler büyük ölçüde Gâlib’in Mevlânâ için yazdığı medhiyelerde de görülmekle birlikte Sebk-i Hindî üslubunun özelliklerinin varlığı da gözden kaçmamaktadır. Sebk-i Hindî üslubuyla yazılmış şiirlerde görülen bu üsluba özgü soyut hayaller, mübalağalı anlatım gibi özelliklerin büyük bir bölümü Gâlib’in Mevlânâ için yazdığı şiirlerde de vardır (Horata 1999: 52-53).

3. medhiyede kullanılan dil diğerlerine kıyasla biraz daha sade ve anlaşılır görünmektedir. Bunda söz konusu şiirin “niyâz-nâme” olmasının etkisi vardır. Dua içerikli olup şair kendi duygularını içtenlik ve samimiyetle dile getirdiği için daha farklı bir dil kullanmıştır.

Şiirlerde ağırlıklı olarak Mevlânâ’nın övgüsü yapılmış ve 4 medhiyede “Hazret-i Mevlânâdır”, “Mevlânâ”, “Yâ Hazret-i Monlâ-yı Rûm”, “Mevlânâdır” redif kelimeleri kullanılmıştır. Ayrıca medhiyelerde Mevlânâ’nın övgüsü başta olmak üzere, Mesnevî’den ve Mevlevîlikle ilgili semâ, ney gibi unsurlardan da söz edilmiş,

Mevlânâ'nın çok değer verdiği Şems ve tasavvufla ilgili bazı terimler de şiirlerde yer almıştır.

SONUÇ

Şeyh Gâlib'in üzerinde durduğumuz medhiyeleri nazım şekli, biçim, içerik, dil ve anlatım özellikleri açısından alışılmış medhiyelerden bazı farklı özellikler taşımaktadır. Şair Mevlânâ'yı başarılı bir şekilde, dili sanatlı ve ustaca kullanarak över. Övgülerinde her zaman bilinen övgü kalıplarını kullanmaz. Yer yer özgün ifadelerle de yer verir.

Mevlevî tarikatına bağlı bir Divan şairi olan Şeyh Gâlib'in medhiyelerinde, diğer bazı eserlerinde Mevlânâ ve Mesnevî'nin önemli yer tuttuğu görülür. Şeyh Gâlib Divanı'nda ve Hüsn ü Aşk'ta Mevlânâ ve Mesnevî'yi öven ifadelerle yer vermiş ayrıca Melevî tarikatına ait unsurları da şiirlerinde sıklıkla kullanmıştır. Divanı'nda yer alan dört medhiyede de Gâlib'in Mevlânâ ve Mesnevî'ye verdiği değeri görmek mümkündür. Bu şiirlerde şair, Mevlânâ'yı, Mesnevî'yi övmüş, Mevlânâ ve Melevî tarikatına duyduğu sevgi, saygı ve bağlılığı sergilemiştir.

Diğer Divan şairlerinden farklı olarak Melevî tarikatına intisap etmiş olması sebebiyle onun şiirlerinde bulunan Mevlânâ ve Melevîlikle ilgili unsurların kullanımının daha yoğun ve daha başarılı olduğunu söyleyebiliriz. Şeyh Gâlib gibi Melevî Divan şairlerinin şiirlerindeki Mevlânâ ve Melevîlikle ilgili unsurların tespiti söz konusu şairlerin Mevlânâ ve Melevîlikle ilgili düşüncelerinin ortaya çıkarılması bakımından da önemlidir.

KAYNAKÇA

Alparslan, Ali, (1988), Şeyh Galip, KTB. Yay. Ank.

Ateş, Erdoğan, (2005), Niyâz Kavramı ve Melevîlikte Niyâz İlâhîleri, Uluslar Arası Mevlânâ, Mesnevî, Melevîhâneler Sempozyumu, Manisa Belediyesi ve Mevlânâ Araştırmaları Kültür ve Sanat Derneği, (19-21 Aralık 2005 Manisa).

Ayan, Hüseyin, (1991), "Şeyh Galib'te Mevlânâ Sevgisi", Türk Dili, S.480, Ank. s.530-536.

Ayan, Hüseyin, (1992), "Mevlevî Şairler", Türk Dili, S.492, Ank. s.456-460.

Azgın, Bekir; Fedai, Harid, (1993), Kaytazzâde Nâzım Efendi, Rûh-ı Mecrûh-Şiirler- K.K.T.C. Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yay. İstanbul.

Çelebioğlu, Âmil, (1990), "Anadolu'nun Türkleşmesinde Mevlânâ'nın Rolü", Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türklük Araştırmaları Dergisi, S.5, İst., s.223-248.

Doğan, Muhammet Nur, (2002), Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk -Metin, Nesre Çeviri, Notlar ve Açıklamalar-, Ötüken Neşriyat, İst.

Gölpınarlı, Abdalbâki, (1983), “Mevlevî Edebiyatı”, Mevlânâ’dan Sonra Mevlevîlik, İnkılâp ve Aka Yay. İst.

Horata, Osman, (1999), “Mevlânâ ve Divan Şairleri”, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Osmanlı’nın Kuruluşunun 700. Yılı Özel Sayısı, Ank. s.43-56.

Horata, Osman, (2006), “Türk Kültür Hayatında Mevlânâ ve Mevlevîlik”, Türk Edebiyatı Tarihi, C.I, KTB. Yay. İst., s.551-552.

Kânî Ebûbekir Tokâdî, (1206 H.)Yz. A.2606, Külliyyât 236 yk. T 811.21808. (Millî Kütüphane)

Ocak, Ahmet Yaşar, (2002), Türk Sufiliğine Bakışlar, İletişim Yay. İst.

Şeyh Gâlib Dîvânı, (1994), hzl. Muhsin Kalkışım, Akçağ Yay., Ank.

Turan, Ömer, (2005), Balkanlarda Mevlevîlik Üzerine Bir Değerlendirme, Uluslar Arası Mevlânâ, Mesnevî, Mevlevîhâneler Sempozyumu, Manisa Belediyesi ve Mevlânâ Araştırmaları Kültür ve Sanat Derneği, (19-21 Aralık 2005 Manisa).